

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet har berett näringsutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1999/2000:81 om forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering jämte motioner. Näringsutskottet yttrar sig i de delar som berör näringsutskottets beredningsområde, dvs. i första hand frågor om tillämpad forskning och om en ny myndighet för forskning och utveckling (FoU-myndigheten). Näringsutskottet har i ärendet mottagit en skrivelse från Rådet för arbetslivsforskning.

Den nämnda propositionen om en ny organisation för forskningsfinansiering är ett led i en större förnyelse av det svenska forsknings-, närings- och innovationspolitiska systemet. Ett annat led återfinns i proposition 1999/2000:71 om vissa organisationsfrågor inom näringspolitiken, vilken behandlas av näringsutskottet (bet. 1999/2000:NU17). Den senare propositionen omfattar förslag för att väva samman flera politikområden som är viktiga för närings-, innovations- och regionalpolitiken. Bland annat föreslås inrättande av en ny myndighet för företagsutveckling som skall svara för uppgifter som för närvarande handhas av Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) och ALMI Företagspartner AB. Vidare skall enligt förslaget inrättas en myndighet med uppgift att svara för analyser, omvärldsbevakning och utvärderingar inom närings-, innovations- och regionalpolitiska området.

Näringsutskottet tillstyrker berörda förslag i den nu aktuella propositionen och avstyrker motsvarande motionsyrkanden. En avvikande mening (m, kd, c) och ett särskilt yttrande (mp) har avgivits.

Propositionen

I proposition 1999/2000:81 föreslås bl.a. att riksdagen godkänner riktlinjer för en ny myndighetsorganisation för forskningsfinansiering.

Motionerna

De motioner som väckts med anledning av propositionen och som behandlas här är följande:

1999/2000:Ub25 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen avslår propositionen,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en myndighet för teknisk och industrirelaterad forskning.

1999/2000:Ub26 av Ulf Nilsson m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen med avslag på regeringens proposition 1999/2000:81 Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering begär att regeringen återkommer med ett nytt förslag till organisation för forskningsfinansiering.

1999/2000:Ub27 av Sofia Jonsson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen – med avslag på propositionen – som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett brett samråd inför den fortsatta beredningen av forskningspolitiken.

1999/2000:Ub28 av Yvonne Andersson m.fl. (kd) vari yrkas att riksdagen med avslag på proposition 1999/2000:81 hos regeringen begär förslag enligt de principer om en helhetslösning för finansiering av forskningen som presenterats i motionen.

Näringsutskottet

Propositionen

Allmänt om förslagen

Regeringen lämnar i propositionen förslag till en ny myndighetsstruktur för forskningsfinansiering. Enligt förslaget skall tre nya forskningsråd och en ny myndighet för finansiering av forskning och utveckling inrättas.

Ett av de nya forskningsråden är Vetenskapsrådet, vars främsta uppgift enligt förslaget blir att ge stöd till grundläggande forskning inom samtliga vetenskapsområden. Till Vetenskapsrådet förs de ansvarsområden som i dag handhas av Forskningsrådsnämnden, Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, Medicinska forskningsrådet, Naturvetenskapliga forskningsrådet och Teknikvetenskapliga forskningsrådet. Samtidigt skall dessa myndigheter avvecklas. Enligt regeringen bör det inom Vetenskapsrådet finnas ämnesråd inom humaniora-samhällsvetenskap, medicin respektive natur- och teknikvetenskap som får ansvar för beslut om medelsfördelning.

Vidare föreslås ett områdesinriktat forskningsråd för sociala frågor och arbetsliv, vilket skall överta de uppgifter som i dag handhas av Socialvetenskapliga forskningsrådet samt delar av ansvarsområdet för Rådet för arbetslivsforskning. Till följd av detta skall de två nämnda råden avvecklas. Ett områdesinriktat forskningsråd för miljö, lantbruk och samhällsplanering skall också inrättas. Samtidigt som Skogs- och jordbrukets forskningsråd och Byggforskningsrådet avvecklas skall deras ansvarsområden övertas av det nya forskningsrådet. Detta skall även svara för delar av Statens naturvårdsverks uppgifter inom forskningsområdet.

Regeringen föreslår vidare att en FoU-myndighet inrättas för behovsstyrd forskning och utvecklingsarbete. Myndighetens uppgifter m.m. kommer att beskrivas i det följande.

Slutligen föreslås att ett forskningsforum inrättas med uppgift att verka för en dialog och samverkan mellan forskare, forskningsfinansiärer, allmänheten och andra som direkt eller indirekt berörs av forskningen.

Enligt regeringen bör en organisationskommitté inrättas med uppgift att förbereda och genomföra bildandet av de nya myndigheterna, vilka bör kunna påbörja sin verksamhet den 1 januari 2001.

FoU-myndigheten

Enligt regeringens bedömning bör en myndighet inrättas – under Näringsdepartementet – med uppgift att initiera och finansiera behovsstyrd forskning och utveckling till stöd för innovationssystemet och en hållbar utveckling och tillväxt. Skälet är att framtidens samhälle ställer större och delvis nya krav på förmågan till innovationer.

Innovationsfrågorna, som berör många olika politikområden, ställer krav på ett fördjupat samarbete också över ämnes- och sektorsgränserna. En effektiv näringspolitik ställer också krav på att det finns möjligheter till koncentration inom särskilt viktiga områden. De snabba förändringarna i omvärlden skapar vidare ett ökat behov av flexibilitet.

Den nya myndigheten kommer i stora drag att överta de ansvarsområden som handhas av Kommunikationsforskningsberedningen och de FoU-finansierande delarna av NUTEK. Till följd härav avvecklas nämnda forskningsberedning. Enligt regeringen blir det en högst angelägen uppgift för den nya myndigheten att utveckla och fokusera på insatser inom IT-området. De delar av verksamheten vid Rådet för arbetslivsforskning som rör FoU inom arbetslivet med ett innovationsperspektiv och som syftar till en hållbar tillväxt skall enligt förslaget föras till den nya FoU-myndigheten, medan övriga delar som nämnts skall föras till det föreslagna forskningsrådet för sociala frågor och arbetsliv. Statens energimyndighet föreslås inte ingå i FoU-myndigheten, eftersom FoU-arbetet inom denna myndighet utgör ett viktigt underlag för och stöd i myndighetens arbete. Inte heller Rymdstyrelsen berörs av föreliggande förslag.

Enligt regeringen innebär skapandet av en FoU-myndighet effektiviseringar genom att kontakter gentemot forskare och avnämare förenklas. Bland annat minskar antalet aktörer för samfinansiering. Bildandet av en stor aktör kan vidare förbättra Sveriges förutsättningar att påverka EU-arbetets inriktning inom för Sverige viktiga forskningsområden, t.ex. IT-området.

Verksamheten skall enligt regeringens förslag omfatta stöd till FoU inom bl.a. teknik, transporter, kommunikation, arbetsliv och arbetsmarknad liksom uppgiften att verka för att ny kunskap tas till vara och omsätts i produkter och processer m.m. Viktiga forskningsområden är bl.a. trafiksäkerhet, ledarskap och lärande, arbetsorganisation samt områden som är länkade till hållbar utveckling och tillväxt. Ansvarsfördelningen mellan FoU-myndigheten och Forskningsrådet för sociala frågor och arbetsliv bör dock preciseras av den organisationskommitté som skall tillsättas. När det gäller livsmedelsforskningen respektive den skogliga och skogsindustriella forskningen bör principen vara att det berörda forskningsrådet tar ansvar för forskningen för

kedjan från råvara till initial förädling, medan FoU-myndigheten fokuserar på vidareförädlingen.

Följande huvudsakliga ansvarsområden föreslås för den nya myndigheten:

- finansiering av forsknings-, utvecklings- och demonstrationsverksamhet, som svarar mot behovet i såväl näringslivet som andra delar av samhället,
- utveckling av samarbetet mellan högskolan, industriforskningsinstituterna och näringslivet,
- stöd till små och medelstora företags kunskapsförsörjning,
- stimulans av visst ökat svenskt deltagande inom EU:s ramprogram för forskning och utveckling,
- utvärdering av processen Teknisk Framsyn,
- utveckling av ett FoU-program inom IT-området,
- utveckling av industriforskningsinstitutens roll i innovationssystemet.

En viktig uppgift för myndigheten blir att säkra den inomvetenskapliga kvaliteten samt relevansen av den forskning och utveckling som finansieras. Vidare bör FoU-myndigheten enligt regeringen verka för att genusperspektivet får genomslag i verksamheten.

Motionerna

I partimotion 1999/2000:Ub25 (m) yrkas att propositionen avslås av riksdagen. Enligt motionärerna utgör propositionen snarare ett organisations-schema än en injektion för mer kunskap. Regeringens planering är felvänd, hävdas det i motionen, eftersom regeringen väljer att först lägga fast en organisation som sedan får tas som en given utgångspunkt för eventuella strategier och resurser.

Den mer tillämpade tekniska forskningen bör enligt motionärerna sammanföras i en ny myndighet. Regeringens förslag att inrätta en ny myndighet för forskning och utveckling är rätt tänkt men lider av vissa brister, anser motionärerna. De menar att den nya myndigheten för teknisk och industrirelaterad forskning bör ha flera uppgifter. I första hand bör myndigheten ha ansvar för den forskningsfinansiering som i dag framför allt administreras av NUTEK, Byggforskningsrådet och Kommunikationsforskningsberedningen. Eventuellt bör myndigheten också tilldelas ansvaret för statens finansiering av verksamheten inom de s.k. industriforskningsinstituterna. Stöd till nya teknikområden, t.ex. informationsteknik, bör uppmärksammas och myndigheten bör ges i uppdrag att föra grundforskningens resultat vidare till exploaterbara resultat. Enligt motionärerna bör myndigheten tillföras motsvarande resurser som i dag hanteras av Kommunikationsforskningsberedningen och av NUTEK i fråga om forskning samt vissa forskningsmedel från Rådet för arbetslivsforskning, Byggforskningsrådet, Vägverket, Banverket och vissa energiforskningsmedel som inte är relaterade till Energimyndighetens övriga uppgifter.

Även i motion 1999/2000:Ub28 (kd) yrkas avslag på propositionen. När det gäller de konkreta förslagen om en ny myndighetsstruktur för forskningsfinansiering välkomnas visserligen intentionerna i propositionen. Till svagheter i propositionen hör emellertid enligt motionärerna att regeringen borde tagit ett vidare grepp och arbetat på att få en bred politisk förankring

av förslagen. När det gäller FoU-myndigheten delar motionärerna regeringens syn på behovet av forskningsstöd, men invänder att en genomgripande utvärdering av hela den hittills förda näringspolitiken måste göras innan riksdagen tar ställning till hur en eventuell ny organisation skall utformas. Det saknas ett helhetsgrepp som utgår från företagets perspektiv och behov, framhålls det i motionen.

I motion 1999/2000:Ub27 (c) avstyrks regeringens förslag om en ny myndighetsorganisation. En långsiktig forskningspolitik kräver en helhetssyn, vilket leder till att organisationsförändringar och fördelningen av resurser måste ses tillsammans, argumenterar motionärerna. Eftersom finansieringen är oklar i regeringens förslag avstyrks propositionen. Vidare framför motionärerna att den fortsatta beredningen inte bör ske internt inom Regeringskansliet utan regeringen bör bjuda in såväl de politiska partierna som olika forskningsintressenter inför den fortsatta beredningen av forskningspolitiken.

Också i motion 1999/2000:Ub26 (fp) begärs att propositionen skall avslås av riksdagen och att regeringen skall återkomma med ett nytt förslag till organisation för forskningsfinansiering. Enligt motionärerna beror den svenska forskningens framtid och kvalitet inte i första hand på organisationsförändringar utan på storleken av resurserna och den akademiska friheten. Motionärerna anser att den politiska styrningen borde minska till förmån för den vetenskapliga bedömningsgrunden och framhåller att ”regeringens argumentering skjuter över målet”.

Utan samband med yrkande framgår det att motionärerna är tveksamma till den föreslagna FoU-myndigheten. Den förefaller vara inriktad på teknik och kommunikation, sägs det i motionen, medan till exempel medicin och miljöteknik inte nämns i beskrivningen. Vidare hävdar motionärerna att det i första hand skall vara de enskilda myndigheterna som tar ansvar för och finansierar FoU med inriktning på den egna verksamheten.

Vissa kompletterande uppgifter

Enligt beslut vid regeringssammanträdet den 19 april 2000 skall en organisationskommitté tillsättas med uppgift att förbereda de åtgärder som krävs för att Vetenskapsrådet, två forskningsråd och en FoU-myndighet skall kunna inrättas den 1 januari 2001 (dir. 2000:33). I kommitténs uppgifter ingår bl.a. att lämna förslag till ekonomiska ramar för de nya myndigheternas verksamhet under år 2001 och till erforderliga författningsändringar och namn på de nya myndigheterna (med undantag av Vetenskapsrådet). Vidare skall ansvarsfördelningen mellan de nya myndigheterna tydliggöras och former för samverkan i det planerade forskningsforumet samt mellan olika forskningsfinansiärer föreslås. Det ingår även i kommitténs uppgifter att besluta om bemanning av de nya myndigheterna och att hålla personal och arbetstagarorganisationer m.fl. underrättade om arbetets gång.

Organisationskommittén skall senast den 7 augusti 2000 rapportera förslag om ekonomiska ramar för myndigheternas verksamhet under år 2001 samt föreslå namnen på de tre aktuella myndigheterna. Till den 1 oktober 2000 skall kommittén rapportera förslag avseende verksamhetsmål, fördelning av ansvar och befogenheter mellan myndigheterna, regleringsbrev, erforderliga

författningsändringar och former för samverkan med andra myndigheter. Kommittén skall också vidta de ytterligare åtgärder som behövs för att de nya myndigheterna skall kunna fungera från den 1 januari 2001, bl.a. i fråga om bemanning. En slutrapport skall lämnas senast den 31 mars 2001.

Till organisationskommittén skall knytas fyra arbetsgrupper, en för varje ny myndighet.

Näringsutskottets ställningstagande

Näringsutskottet instämmer i regeringens uppfattning att det bör skapas en ny organisation för forskningsfinansiering som gör det möjligt att kraftsamla på viktiga vetenskapliga områden, främja samarbete mellan forskning och utvecklingsarbete samt förbättra spridningen av information om forskningen och dess resultat. Samtidigt skapas genom en ny FoU-myndighet en mer effektiv och slagkraftig organisation för den behovsstyrda forskningen till stöd för det svenska innovationssystemet samt för en hållbar utveckling och tillväxt.

Näringsutskottet vill för sin del särskilt poängtera betydelsen av att FoU-myndigheten inrättas under Näringsdepartementet. Genom särskilt förordnande skall chefen för Utbildningsdepartementet, utbildningsminister Thomas Östros, föredra ärenden om samordning av forskning och därmed sammanhängande budgetfrågor i Näringsdepartementet. Bland FoU-myndighetens uppgifter är finansiering av FoU-verksamhet som svarar mot näringslivets behov, stärkande av samarbetet mellan högskolan, industriforskningsinstituterna och näringslivet, stödjande av små och medelstora företags kunskapsförsörjning m.fl. uppgifter av central betydelse inom näringsutskottets beredningsområden.

Näringsutskottet noterar att regeringen inte lägger fram något förslag om lokalisering av den nya FoU-myndigheten. I detta sammanhang kan nämnas att frågor om lokalisering av statliga myndigheter regelmässigt har ingått i frågeställningarna inom regionalpolitiken, vilken tidigare behandlades av arbetsmarknadsutskottet. Hösten 1998 övertog näringsutskottet beredningsansvaret för de regionalpolitiska frågorna i riksdagen. Senast frågan om lokalisering av statliga myndigheter aktualiserades var i samband med utskottets behandling av regeringens skrivelse 1999/2000:33 om utvecklingsprogram för kommuner med anledning av strukturomvandlingar inom Försvarsmakten (bet. 1999/2000:NU10).

I ett enhälligt ställningstagande i det nämnda betänkandet konstaterade näringsutskottet att det föreligger principer för såväl lokaliseringen som beslutshandlingen i sådana ärenden. Dessa principer har riksdagen som sin mening givit regeringen till känna hösten 1996 (bet. 1996/97:AU2). Principerna innebär bl.a. att riksdagen kan förvänta sig att regeringen underställer riksdagen lokaliseringsärenden som är av större vikt eller på annat sätt av principiellt intresse för riksdagens ställningstagande. Självklart föreligger alltid möjligheten för utskott och riksdag att göra bedömningen att man inte vill ta ställning i ett lokaliseringsärende. Detta har också skett i ett antal fall. Näringsutskottet framhöll i betänkandet att de gällande principerna för loka-

lisering av statliga myndigheter och för beslutshanteringen i sådana ärenden även fortsättningsvis bör äga giltighet.

Beträffande det nu föreliggande förslaget om en ny myndighetsorganisation för forskningsfinansiering vill näringsutskottet med hänsyn till såväl personalen som verksamheten framhålla behovet av skyndsamhet i beslutet om lokalisering. Mot bl.a. denna bakgrund har näringsutskottet inget emot att regeringen beslutar i lokaliseringsfrågan.

Sammanfattningsvis anser näringsutskottet att propositionen i de delar som näringsutskottet har tagit upp bör bifallas av riksdagen. Av detta följer att avslagsyrkandena i motionerna 1999/2000:Ub25 (m), 1999/2000:Ub28 (kd), 1999/2000:Ub27 (c) och 1999/2000:Ub26 (fp) i motsvarande delar bör avslås.

Som tidigare redovisats föreslås i motion 1999/2000:Ub25 (m) att den mer tillämpade tekniska forskningen skall sammanföras i en ny myndighet, vilken skulle innebära en bredare FoU-myndighet än den av regeringen föreslagna. Enligt näringsutskottet innebär emellertid regeringens förslag en helhetslösning, vilken näringsutskottet för sin del förordar. Med det sagda avstyrker utskottet det här aktuella motionsyrkandet.

Stockholm den 4 maj 2000

På näringsutskottets vägnar

Per Westerberg

I beslutet har deltagit: Per Westerberg (m), Barbro Andersson Öhrn (s), Reynoldh Furustrand (s), Lennart Beijer (v), Sylvia Lindgren (s), Ola Karlsson (m), Nils-Göran Holmqvist (s), Marie Granlund (s), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Ingegerd Saarinen (mp), Anne Ludvigsson (s), Stefan Hagfeldt (m), Lennart Värmbö (v), Harald Bergström (kd) och Eskil Erlandsson (c).

Avvikande mening

Per Westerberg (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Stefan Hagfeldt (m), Harald Bergström (kd) och Eskil Erlandsson (c) anser att näringsutskottets ställningstagande bort ha följande lydelse:

Enligt näringsutskottets uppfattning är det förslag som regeringen lagt fram i fråga om en ny myndighetsstruktur för forskningsfinansiering ett illa berett förslag på ett område som är så väsentligt för svenskt FoU-arbete. I de här behandlade motionerna 1999/2000:Ub25 (m), 1999/2000:Ub28 (kd), 1999/2000:Ub27 (c) och 1999/2000:Ub26 (fp) pekas på ett antal allvarliga brister i regeringens beslutsunderlag i de delar som näringsutskottet har tagit upp. Bland annat saknas ett helhetsperspektiv där framtiden för den svenska forskningen och utvecklingen sätts i centrum. Regeringsförslaget tycks utgå från en organisationsskiss, vilken fylls med innehåll i stället för den omvända

ordningen där statens och näringslivets behov utgör utgångspunkten. Det hade behövts fler och bredare utvärderingar innan en ny organisation kan föreslås. Vidare finner näringsutskottet det svårt att ta ställning till ett förslag där de ekonomiska förutsättningarna och konsekvenserna inte är klarlagda. Om regeringen hade företagit en sedvanlig remissbehandling borde, enligt näringsutskottets uppfattning, vissa av de konstaterade bristerna ha kunnat åtgärdas.

Näringsutskottet anser således att regeringen bör återkomma med en proposition på detta område efter en grundlig analys och efter en bred remissomgång.

Med hänvisning till vad som sagts anser näringsutskottet att riksdagen bör avslå den nu aktuella propositionen. Detta innebär att ovan nämnda motioner tillstyrks av utskottet i berörda delar.

I den utvärdering som näringsutskottet förordar bör även tas upp förslagen i motion 1999/2000:Ub25 (m) om att den mer tillämpade tekniska forskningens skall sammanföras i en ny myndighet med brett ansvarsområde.

Särskilt yttrande

Ingegerd Saarinen (mp) anför:

Näringsutskottet konstaterar att regeringen inte lägger fram något förslag om lokalisering av den nya FoU-myndigheten och har inte något att erinra mot att regeringen beslutar i lokaliseringsfrågan. Det får förutsättas att regeringen i sin diskussion om lokaliseringen av de berörda myndigheterna aktualiserar de gällande principerna för utlokalisering av statliga myndigheter.